

EVOLUȚIA ȘCOLILOR CU PREDARE ÎN LIMBA MINORITĂȚILOR DUPĂ 1989 ÎN JUDEȚUL TIMIȘ

Iuliana GALEȘ*

THE EVOLUTION OF THE MINORITY-LANGUAGE SCHOOLS IN TIMIȘ COUNTY SINCE 1989

(Abstract)

In Banat there is a long tradition of education in different mother tongues. In 1990 the high schools with teaching in Hungarian and Serbian were reestablished as independent institutions, joining the German High School. There were classes in many towns and schools with teaching in minority languages in which they studied their language and culture. In addition to the three minorities referred to above, it is also taught Bulgarian, Ukrainian, Slovak and Romani. However, initial enthusiasm has not been confirmed. In the 2000s classes with teaching in Hungarian and Serbian shrank steadily. But the Ukrainian High School was set up and the groups studying Romani have multiplied. This trend seems to continue in the near future. The activity of these schools is oriented towards preserving culture and tradition of cultural-linguistic community, schools becoming the main means of promoting their cultural values. The acquisition and perpetuation of habits of all ethnic groups by young people who do not belong to the group in question can also be observed. It is a continuation of the multicultural tradition and mutual respect which are characteristic for this area.

Keywords: education, minorities, multiculturalism, schools, Timiș (Romania).

Tradiția școlilor cu predare în diferite limbi materne este foarte veche în județul Timiș. Zona are un caracter multiethnic, deci plurilingv, astfel încât instituțiile școlare reflectă și astăzi acest specific. Despre învățământul din Banat până în 1989 există mai multe studii precum cele ai căror autori sunt Ioan Munteanu, Nicolae Bocșan, Mihai Pârvolescu. Studiile scrise despre învățământul în limba minorităților din Timiș sunt mai puține, cele mai consistente fiind cele ale lui Dușan Sablici despre sârbi, respectiv Ludwig Holzinger despre germani. Numeroase articole și monografii surprind aspecte legate de școli și comunitățile din care fac parte. Datele recente despre aceste instituții provin din arhivele acestora, documente sintetice fiind planurile de dezvoltare instituțională. Ne propunem să prezentăm câteva aspecte din activitatea școlilor cu predare în limbile minorităților

---

* Doctorand, Universitatea de Vest din Timișoara.

din județul Timiș după 1989. Vom încerca să analizăm modul în care aceste școli se raportează la grupul etnic pe care îl susțin, respectiv cum se integrează în sistemul de învățământ românesc.

Banatul, devenit în 1718 parte a Imperiului Habsburgic, a cunoscut o mare dezvoltare a sistemului de școlarizare. Autoritățile erau interesate de formarea cetățenilor, astfel încât au înființat școli în foarte multe localități¹. În 1769 împărăteasa Maria Tereza a solicitat elaborarea unui plan pentru organizarea învățământului în localitățile cu populație ortodoxă, română și sârbă. „Normal Patent”, legea din 1771, continuată de „Allgemeine Schulordnung” din 1774 și de „Regulae Directivae” sunt legi care susțin reforma școlară. Se înființează școli de diferite nivele, inclusiv școli de învățători și preoți. Sunt depuse eforturi mari pentru ca elevii să le frecventeze. Inclusiv autoritățile religioase îndeamnă populația să trimită copiii la școală. Evoluția societății a dus la creșterea continuă a numărului de elevi, deci a numărului de instituții școlare, respectiv la diversificarea acestora².

În 1908 în comitatele Timiș și Torontal, plus orașul Timișoara, existau 188 de școli primare zilnice cu sprijin de la stat din care 112 cu limba de predare maghiară, 18 germane, 10 române, 10 sârbe, 3 slovace.³ Acestea li se adaugă 151 școli primare de stat, cu limba de predare maghiară (politica autorităților maghiare fiind impunerea controlului statului asupra tuturor instituțiilor școlare)⁴. Au existat și școli comunale, finanțate de comunitățile locale. Astfel, în 1908 în cele două comitate au fost 107 școli cu predare în maghiară, 15 germane, 2 slovace, 15 române, 34 sârbe, 5 altele⁵. În schimb numărul școlilor confesionale a fost mult mai mare, 378, dar în descreștere față de perioada anterioară legii din 1893 care stipula încurajarea școlilor de stat cu predare în maghiară și salarizarea mai bună a cadrelor didactice în aceste instituții. În același an sunt menționate și 8 școli medii. În paralel există învățământul pedagogic, respectiv teologic care trebuiau să pregătească personalul necesar în domeniile respective.

După 1918 școlile vor trece sub tutela statului român. Limba de predare principală va fi cea română, dar au continuat să existe și instituții cu predare în alte limbi materne. Comunitatea maghiară a menținut mai mult timp școlile confesionale deoarece era posibilă predarea în limba maternă și o mai mare libertate față de normele învățământului de masă.

După 1948 toate instituțiile școlare devin laice, de stat. Învățământul a fost pus în slujba construirii noii societăți, iar aceasta a însemnat extinderea învățământului obligatoriu, dar și orientarea spre un învățământ tehnic care să formeze forța de muncă pentru întreprinderile socialiste. În primii zece ani ai noului regim

---

¹ Ioan Munteanu, *Banatul istoric: 1867-1918*, vol III, Timișoara, Excelsior Art, 2006.

² Aron Kovacs, *Învățământul în timpul Monarhiei Austro-Ungare*, în Victor Neumann (coord), *Istoria Banatului. Studii privind particularitățile unei regiuni transfrontaliere*, București, Editura Academiei Române, 2015, p.463-506.

³ Ioan Munteanu, *op.cit.*, p. 190.

⁴ *Ibidem*, p 193.

⁵ *Ibidem*, p 201.

situația învățământului cu predare în limba maternă părea înfloritoare. Se înființează secții noi sau cursuri de pregătire pentru educatori și învățători, respectiv pentru specialiști în agricultură mai ales, dar și în alte ramuri ale industriei. În anul 1961 are loc o reorganizare a rețelei școlare, iar în aceste condiții învățământul în limbile minorităților a avut de suferit. Cu excepția Liceului „Nikolaus Lenau”, exclusiv german, școlile maghiarilor și sârbilor au devenit secții în cadrul unor școli în care proporția lor era inferioară, iar profilul tehnic, obligatoriu în orice liceu, era acoperit de clasele cu predare în altă limba maternă decât româna. Existau însă clase în limbile minorităților în aproape toate localitățile din județ, ele începând să dispară după anii șaizeci datorită restrângerii numărului de elevi.

Anul 1990 este anul de naștere al multor instituții de învățământ din Timișoara. Se înființează Liceul Teoretic „Bartok Bela”, cu predare în limba maghiară, Liceul Teoretic „Dositei Obradovici” Timișoara, cu predare în limba sârbă, Liceul Teoretic „Jean Louis Calderon”, cu predare intensivă în franceză și spaniolă, Liceul Teoretic „William Shakespeare”, liceu bilingv româno-englez. Ulterior, peisajul liceelor timișorene s-a îmbogățit prin apariția liceelor cu profil teologic, catolic, baptist, penticostal, Liceul Teologic Romano-Catolic „Gerhardinum” având și clase cu predare în limba maghiară. Funcționau de asemenea numeroase clase cu predare în limba minorităților, respectiv școli și clase gimnaziale cu acest statut în toate orașele județului, precum și în multe sate. Transformările din societatea românească au determinat multe schimbări și în sistemul de învățământ, astfel încât evoluția unor instituții școlare nu a confirmat întotdeauna speranțele din primii ani ai democrației.

Școlile cu predare în maghiară, germană și sârbă

Maghiarii, germanii și sârbii sunt singurele grupuri cultural-lingvistice din întreaga țară care au școli cu predare integrală în limba maternă, respectiv au toate ciclurile de studiu din învățământul preuniversitar în limba maternă, oferind diferite specializări și alternative. În anii nouăzeci existau încă secții cu predare în limba maghiară, germană și sârbă la diferite școli din județ. Numărul elevilor s-a restrâns, încât rând pe rând în deceniile postrevoluționare clasele cu predare în aceste limbi au fost desființate. Astfel au dispărut secția maghiară de la Școala Gimnazială nr 1 din Timișoara, cea de la Școala Gimnazială „Eftimie Murgu” din Lugoj și clasele din satele limitrofe centrelor urbane, clasele cu predare în limba sârbă din Sânmartinul Sârbesc, Variaș, Dinaș, Jimbolia etc. În 2016 mai erau clase cu predare în maghiară la Liceul Romano-Catolic din Timișoara, în localitățile Otelec, Tormac, Jimbolia, Dumbrava. Clase cu predare în germană au Colegiul Național Bănățean Timișoara, Colegiul Național „Coriolan Brediceanu” Lugoj, Școala Gimnazială nr 2 „Nestor Oprean” Sânnicolau Mare. Predarea în limba sârbă se mai face la Beregsău Mic. Pe lângă aceste localități mai există acelea în care limbile materne se predau ca discipline opționale, la cererea comunității.

Liceul cu predare în limba maghiară funcționează din 1932, inițial ca școală confesională. Din 1948 este școală generală, devenind în anii 60 școală cu predare

în limbile română, maghiară și germană. În anul 1971 s-a înființat liceul maghiar sub numele de Liceul de Matematică-Fizică nr 2. În anii 80 este introdusă o secție în limba română. În 1990 liceul rămâne exclusiv maghiar, luând denumirea actuală. Liceul Teoretic „Bartok Bela”. După 2010 școala cuprinde toate ciclurile de învățământ: preșcolar, primar, gimnazial, liceal⁶.

Liceul cu predare în limba sârbă are la origine secția înființată în 1934 la Liceul C. D. Loga. Această secție devine în 1948 Școala Mixtă Sârbească, apoi, în 1961, Liceul nr 1 va cuprinde clase cu predare în română, sârbă și germană. Acesta își va mai schimba numele de câteva ori, iar din 1977 devine Liceul de Filologie-Istorie. În cadrul acestei școli au existat clasele I-VIII cu predare în sârbă, respectiv câte două-trei clase liceale pe nivel de studiu, care după 1980 au profil tehnic. În 1990 clasele sârbești formează Liceul Teoretic „Dositei Obradovici” Timișoara, cu profil teoretic, fiind singura instituție cu predare în limba sârbă din țară⁷.

Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau” a fost înființat în 1870 ca Școala superioară regală maghiară de stat. Limba de predare germană a fost introdusă în 1919 când primește și denumirea Liceul German de Stat. Numele poetului Nikolaus Lenau a fost dat școlii în 1942, acest nume fiind întărit și printr-un decret din 1970⁸. Dacă anii optzeci au însemnat mai degrabă o stagnare, după 1989 interesul pentru acest liceu crește constant.

Existența celor trei școli este legată de prezența grupurilor etnice care asigură populația școlară și în sprijinul cărora se află. Însă rezultatele a două recensăminte ale populației, în 2002, respectiv 2011, arătau următoarea distribuție demografică:

Tabel 1. Populația de etnie maghiară, germană, sârbă din județul Timiș

Anul	Zona	Total populație	Maghiari	Germani	Sârbi
2002	Județul Timiș	677926	50556	14174	13273
	Timișoara	317660	24287	7157	6311
2011	Județul Timiș	683540	35295	8504	10102
	Timișoara	318279	15564	4183	4843

Sursa: informațiile au fost preluate de la Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, http://www.edrc.ro/recensamant.jsp?regiune_id=1832&judet_id=2057&localitate_id=0, respectiv de la Institutul Național de Statistică, <http://www.recensamantromania.ro/noutati/volumul-ii-populatia-stabila-rezidenta-structura-etnica-si-confesionala/>.

Se poate observa scăderea numărului de persoane aparținând celor trei etnii. Numărul total al locuitorilor județului a crescut ușor, dar exclusiv în favoarea etniei majoritare. Numărul celor care își declară apartenența la o etnie este în scădere

⁶ Arhiva Liceului Teoretic „Bela Bartok”, Plan de Dezvoltare Instituțională.

⁷ Arhiva Liceului Teoretic „Dositei Obradovici”, Plan de Dezvoltare Instituțională.

⁸ Arhiva Liceului Teoretic „Nikolaus Lenau”, Plan de Dezvoltare Instituțională.

constantă, cauza principală fiind asimilarea. Evoluția demografică descendentă se menține în continuare, fapt vizibil în scăderea numărului de elevi în instituțiile școlare al căror bazin demografic este un grup etnico-lingvistic.

Situația celor trei licee este destul de diferită. Numărul elevilor care doresc să studieze în limba maternă este în descreștere încă din anii 90, cu excepția liceului german. Astfel, în 2014 situația a fost următoarea:

Tablelul 2. Numărul elevilor din cele trei licee cu predare în limba maternă maghiară, germană, sârbă

Școală	Ciclu primar	Ciclu gimnazial	Ciclu liceal	Total
Liceul Bartok	169	163	197	594
Liceul Lenau	580	380	445	1405
Liceul Obradovici	66	56	112	204

Sursa: Informațiile au fost preluate din Planurile de Dezvoltare Instituțională, <http://www.isj.tm.edu.ro/>.

Dacă ne uităm pe rezultatele recensămintelor, germanii formează cel mai mic grup, cu o restrângere drastică în cei zece ani dintre sondaje. Liceul german are însă cel mai mare număr de elevi. În Planul de Dezvoltare Instituțională al Școlii este consemnat faptul că elevii aparțin unei diversități etnice, deși criteriul de admitere la această școală este cel legat de apartenența la grupul etnico-lingvistic. Explicația acestui aflux de elevi se află atât în nivelul ridicat de performanță pe care școala l-a avut constant, cât și în prestigiul pe care îl are limba și cultura germană și oportunitățile pe care le creează. Celelalte două licee își recrutează elevii strict din comunitățile maghiară, respectiv sârbă, astfel încât datele statistice legate de școală sunt în consonanță cu evoluția întregii comunități.

Liceul german are posibilitatea de a face o selecție, examenul de la finele clasei a VIII-a impunând un nivel ridicat de pregătire, ceea ce asigură un punct de pornire foarte bun pentru activitatea din timpul anilor de liceu. În cazul celorlalte două școli sunt admiși toți elevii care doresc să urmeze cursurile în limba maternă. Elevii provin mai ales din mediul urban, deși putem sesiza și aici o diferență de proporție. În timp ce la liceul german majoritatea elevilor provin din Timișoara, celelalte două școli au tot mai mulți elevi din mediul rural, ceea ce face necesară existența unor mijloace de transport școlar. Liceul maghiar dispune în prezent de două microbuze școlare care aduc copiii din satele limitrofe, ele fiind completate de două autobuze închiriate de Fundația „Bela Bartok” în același scop. S-a ajuns la această soluție deoarece în ultimii zece ani s-au închis majoritatea secțiilor cu predare în limba maghiară din județ, respectiv din Timișoara, astfel încât cei care doresc să studieze în limba maternă trebuie să o facă în capitala județului.

Într-o situație asemănătoare este și liceul sârbesc. Microbuzul școlar, completat de un mijloc de transport pus la dispoziție de Uniunea Sârbilor din România, aduce copiii din satele în care nu mai există posibilitatea de a studia în limba sârbă sau limba sârbă. În cazul ambelor licee vorbim despre elevi de toate

vârstele, iar aspectele logistice legate de transportul școlar afectează într-o oarecare măsură activitatea didactică. Inclusiv în ceea ce privește mediul socio-familial al elevilor se poate remarca o diferență. Ponderea elevilor cu probleme financiare este mai mare în cazul liceelor maghiar și sârb, comunitățile încercând să acorde diferite ajutoare pentru a asigura școlarizarea elevilor.

Un număr mai mare de elevi permite și diversificarea ofertei curriculare. Liceul Teoretic „Nikolaus Lenau” cuprinde clase de învățământ tradițional, iar la ciclul liceal specializările sunt matematică-informatică, științe ale naturii, filologie, științe sociale. Există și secția specială germană cu specializările matematică-informatică și științe sociale care oferă posibilitatea unui examen de bacalaureat în sistem german⁹. Liceul „Bela Bartok” are și el o ofertă curriculară variată, incluzând și specializări tehnice. La clasele primare există atât varianta tradițională a învățământului de masă, cât și cea de tip step by step. Clasele liceale au profil teoretic: matematică-informatică, informatică intensiv, științe sociale, engleză intensiv, și profil tehnologic, specializarea servicii. De-a lungul timpului au existat și un curs postliceal pentru educatori și învățători și o clasă SAM, în colaborare cu Colegiu Tehnic de Vest (2005). Din 2014, din cauza numărului mic de elevi și pentru a păstra diversitatea profilurilor, au fost realizate clase mixte, cu câte două profiluri fiecare¹⁰. Liceul Teoretic „Dositei Obradovici” are doar varianta tradițională pentru clasele primare. La liceu există doar specializări teoretice, matematică-informatică și filologie. Din anul școlar 2015-2016 clasa a IX-a are regim mixt, din cauza numărului restrâns al elevilor. Curriculumul la Decizia Școlii este aproape identic în cele trei școli, problema principală în crearea ofertei educaționale fiind personalul didactic calificat, cunoscător al limbii materne respective¹¹.

Viața unei școli înseamnă mult mai mult decât rutina zilnică, astfel încât, dincolo de datele statistice, respectiv de activitățile curente, comune tuturor instituțiilor, un indicator al tipului de cultură organizațională este activitatea extrașcolară și extracurriculară. Participarea, respectiv rezultatele la diverse competiții școlare arată atât dinamica activității curente, cât și modul în care comunitatea școlară se integrează în comunitatea mai largă. Există în primul rând competițiile specifice, legate de limba și literatura maternă. Elevii liceelor german și maghiar participă la olimpiadele școlare de germană, respectiv maghiară, având o concurență puternică din partea instituțiilor similare din celelalte județe ale țării. În cazul liceului sârbesc, la olimpiada de limbă sârbă mai participă câțiva elevi de la Liceul Tehnologic Moldova Nouă, respectiv de la școli din Timiș și Caraș-Severin care studiază limba sârbă în regim de opțional. Rezultatele foarte bune obținute la concursurile tuturor disciplinelor școlare situează liceul german printre liceele de frunte ale județului. Putem să remarcăm performanțele deosebite la concursurile de limba și literatura română, nivel județean și național, care arată că elevii acestei școli stăpânesc la nivel de performanță limba oficială. Liceul maghiar este prezent

⁹ Arhiva Liceului Teoretic „Nikolaus Lenau”, Plan de Dezvoltare Instituțională.

¹⁰ Arhiva Liceului Teoretic „Bela Bartok”, Plan de Dezvoltare Instituțională.

¹¹ Arhiva Liceului Teoretic „Dositei Obradovici”, Plan de Dezvoltare Instituțională.

atât la competiții din România (matematică, informatică, engleză, germană), cât și la concursuri din Ungaria. De altfel comunitatea maghiară este cea mai activă în ceea ce privește concursurile legate de cultivarea limbii maghiare, în programul oficial al ministerului educației fiind un număr mare de concursuri de recitare, de ortografie, de cultură generală dedicate acestei comunități. La acestea se mai adaugă și cele organizate la nivel local. În cazul liceului sârbesc participarea la competiții este mai restrânsă, o problemă fiind nivelul de cunoaștere al limbii române. Un fapt obiectiv este diferența dintre modul cum se studiază limba română în aceste școli. Însușirea citirii și scrisului în română începe cu un an mai târziu, primul an de școlaritate insistând asupra limbii materne. În plus, în cazul sârbilor, primul alfabet învățat este cel chirilic. La evaluările naționale periodice, precum și la concursuri, nu există o programă diferită, dar modul diferit de abordare al limbii române în timpul celor două cicluri de școlarizare inferioare se reflectă în rezultatele obținute de elevi.

Activitățile extracurriculare arată orientarea școlilor spre un anumit tip de activități și evenimente culturale și interesul pentru implicarea elevilor în acțiuni relevante pentru ei și pentru comunitate. Astfel, în Liceul „Bela Bartok” activează cercuri sportive – gimnaziu – fotbal, liceu – fotbal și baschet, înot clase primare, cercuri artistice: grup instrumental – gimnaziu, cor gimnaziu și liceu. Apar lunar reviste școlare – „Juventus” și „ÖtnyolcAsok(k)” și există un post de radio al școlii. În colaborare cu biserica catolică funcționează un grup social: „Îngerii păzitori”. Un aspect de remarcat este faptul că liceul își asumă cu adevărat rolul de coordonator al activităților educative ale comunității maghiare din județ, fiind organizatorul a numeroase acțiuni în colaborare cu celelalte școli în care există elevi maghiari.

Liceul Lenau are un cor, un grup vocal, două trupe de teatru în limba germană NIL, dans popular șvăbesc, echipe de volei, baschet, fotbal, precum și o revistă *Die Lenaulupe – Lenau heute*. Liceul Obradovici are un cor al școlii, activitate teatrală, sportivă, echipe de dansuri, revista școlii existând doar pe intervale limitate de timp. Majoritatea activităților educative se desfășoară în limba maternă, respectiv au legătură cu păstrarea valorilor tradiționale ale comunităților. Prin acestea școlile devin parte a comunității cultural-lingvistice și asigură conservarea și transmiterea elementelor ei specifice.

De asemenea, toate cele trei licee au participat la proiecte educative transfrontaliere, colaborând cu instituții școlare din țările-mamă. Liceul Lenau are secția după sistemul german ai cărei absolvenți obțin atât diploma de bacalaureat obișnuită, cât și cea corespunzătoare sistemului de învățământ german. Acestor elevi li se oferă și posibilitatea de a studia un an într-o școală din Germania, tânărul fiind găzduit de o familie. Absolvenții liceului maghiar se orientează pentru continuarea studiilor spre universități din Ungaria sau pentru cele cu predare în maghiară din România. Pentru elevii sârbi există doar posibilitatea unor participări în cadrul unor activități educative ale unor școli din Serbia (mai ales Vârșeț și Sremski Karlovci), dar se întâmplă tot mai rar ca studiile superioare să fie continuate în statul sârb.

Aceste informații legate de viața școlară scot în evidență anumite aspecte. Liceul „Nikolaus Lenau” este atipic. Elevii nu aparțin comunității germane, pentru ei limba germană este un mijloc de acces la o educație mai bună și la alte oportunități. Adaptarea la mediul școlar și cultural românesc este totală, performanțele școlare demonstrând acest lucru. De asemenea, religia, respectiv manifestările folclorice și cele dedicate istoriei și culturii proprii sunt mai puțin prezente. Liceul „Bela Bartok” și Liceul „Dositei Obradovici” au ca obiectiv principal menținerea și cultivarea limbii și culturii materne, legătura cu comunitatea cultural-lingvistică fiind mult mai puternică. Participarea elevilor și a cadrelor didactice la viața acesteia este activă, directă, iar comunitatea, la rândul ei, sprijină școala prin acțiuni care răspund nevoilor acesteia.

Pentru minoritari este la fel de important ca limba comună să facă accesibile pentru fiecare membru al comunității conținuturile culturale proprii, să transmită oportunitățile instituționale ale acesteia și să le fundamenteze solidaritatea. La fel de importantă se consideră a fi și educația care să promoveze valorile culturale proprii¹².

Chiar dacă nu există ostilitate față de limba și cultura oficială, în aceste școli se va insista asupra particularităților proprii și asupra valorizării lor pozitive, uneori prin delimitare de celelalte colectivități cultural-lingvistice față de care se păstrează sau se întăresc prejudecățile. Se petrece astfel acea situație paradoxală în care tocmai excesul în direcția relativizării, al cultivării și conservării etnicului duce la dispariția instituțiilor comunității respective. Autoritățile văd în existența școlilor cu predare în limba maternă o dovadă a deschiderii lor spre valorile multiculturalității, știind în același timp că, din diverse motive, sunt limitate opțiunile individuale. Pentru comunități, învățământul în limba maternă este dovada supremă a importanței și a recunoașterii grupului și devine instrumentul principal de conservare și chiar de reconstruire a valorilor cultural-lingvistice ale comunității, de aceea există tendința supralicitării aspectelor folclorice, tradiționale, religioase, fapt care îndepărtează indivizii care nu se regăsesc în acest cerc închis. Consecința imediată a acestui fapt este scăderea populației școlare, punându-se astfel în discuție însăși existența instituției de învățământ.

Așa cum am menționat mai devreme, mai există în diferite localități școli cu clase cu predare în limba maghiară, sârbă sau germană. Se poate face o constatare. Clasele în limba germană sunt organizate în centrele urbane, atrăgând, ca și liceul din Timișoara, elevi care văd în limba și cultura germană o oportunitate. În cazul celorlalte două comunități, clasele rămase sunt din mediul rural, de cele mai multe ori clase simultane cu colective mici de elevi. Sunt mai numeroase situațiile în care limba maternă se predă ca disciplină opțională, la cererea comunității. În această situație se află școlile din Variaș, Gelu, Dinaș, Peciu Nou, Rudna, Cenei, Foeni în cazul limbii sârbe, Deta, Dumbrăvița, Cenei, Cărpiniș, Gătaia, Uivar, Dudeștii Vechi. Din păcate această formă de studiu nu asigură decât o educație minimă și numărul elevilor este destul de fluctuant. În plus, puțini dintre acești elevi se orientează mai târziu către liceele cu predare în limba maternă.

---

¹² Levente Salat, *Multiculturalismul liberal: bazele normative ale existenței minoritare autentice*, Iași, Editura Polirom, 2001, p. 112.

Clase cu predare în alte limbi materne: ucraineană, bulgară, romani

Ucrainenii sunt cel mai „tânăr” grup etnic din județul Timiș. Au fost strămutați din Maramureș începând din 1964, în comuna Știuca, care cuprinde patru sate: Știuca, Oloșag, Zgribești și Dragomirești. În acesta din urmă populația este în totalitate de etnie ucraineană. Al doilea val de strămutare a fost între 1990-1999. Școala din comună este cu predare în limba română, dar limba ucraineană, respectiv disciplina „Istoria și tradițiile minorităților” sunt predate ca ore suplimentare¹³. La finalul clasei a VIII-a nu se susține în cadrul examenului de Evaluare națională proba obligatorie de limbă și literatură maternă. Având în vedere creșterea populației școlare, în anul 2007 s-a înființat la Colegiul Național „Iulia Hașdeu” din Lugoj o clasă liceală cu predare în limba ucraineană, admiterea făcându-se pe baza unui test de limbă ucraineană. Numărul elevilor care au frecventat această clasă este mic, profilurile s-au schimbat, iar predarea este doar parțial în ucraineană, datorită problemelor legate de personalul didactic¹⁴. Preocuparea pentru cultivarea tradiției ucrainene este mai evidentă în cazul școlii din Știuca. Se recunoaște faptul că există o interferență a obiceiurilor, că au fost preluate obiceiuri locale, românești sau germane, acestea fiind respectate concomitent cu cele aduse din Maramureș. În prezentarea rezultatelor deosebite ale școlii se observă ponderea mare a celor obținute în concursurile legate de limba și cultura ucraineană. Mai există școli în care se studiază limba ucraineană în satele Banloc, Darova, Variaș, Școala Gimnazială „Anișoara Odeanu” Lugoj, acestea adaptându-și oferta curriculară pe fondul prezenței unui grup tot mai mare de etnici ucraineni.

La Dudeștii Vechi funcționează Liceul Teoretic „Sfinții Kiril și Metodiu”. Recensămintele din 2002 și 2011 au arătat tendința de scădere a populației, de la 5087 la 4203, din care 2987, respectiv 2439 de cetățeni sunt de etnie bulgară¹⁵. Primii bulgari s-au stabilit în Banat în 1738, iar școala a început să funcționeze din 1745. Până în 1926 limba de predare a fost maghiara, apoi româna, iar bulgara a fost studiată ca limbă maternă. O secție cu predare în bulgară a funcționat doar în perioada 1949-1955. Instituția a devenit liceu din 1962, în perioada 1977-1990 s-a transformat în școală generală cu 10 clase, iar din 1990 redevine liceu teoretic cu profil real, științe ale naturii. În 2014 școala a avut 451 elevi (ciclul primar, gimnazial și liceal). Limba de predare este româna, bulgara fiind studiată ca limbă maternă la cerere. Atât elevii, cât și cadrele didactice provin din localitate, respectiv din satele limitrofe¹⁶. Și în cazul acestei școli activitățile legate de folclorul bulgar sunt cele scoase în evidență în materialele de promovare a instituției.

Este în creștere studiul limbii romani. Deși în majoritatea școlilor din județ există un număr de elevi romi, nu toți studiază limba maternă. În documentele tuturor școlilor apare precizarea legată de integrarea acestora în colectivele de

¹³ Plan de Dezvoltare Instituțională al Școlii Gimnaziale Știuca.

¹⁴ <http://admitere.edu.ro/>.

¹⁵ <http://www.recensamantromania.ro/noutati/volumul-ii-populatia-stabila-rezidenta-structura-etnica-si-confesionala/>.

¹⁶ Plan de Dezvoltare Instituțională al Liceului Teoretic „Sfinții Kiril și Metodiu”, Dudeștii Vechi pe site-ul <http://www.isj.tm.edu.ro/concurs-directori-si-directori-adjuncti>.

elevi, dar destul de puține școli au prevăzute ore de limbă și cultură romani. Printre acestea se numără Școala Gimnazială nr 15 din Timișoara, școlile gimnaziale din Jimbolia, Dudeștii Noi, Cenad, Sânpetru Mare. Școala Gimnazială nr 12 din Lugoj, din Măguri, este singura care se declară cu predare în limba romaniei, toți cei 91 de elevi fiind romi. Din cauza numărului redus de elevi unele clase sunt simultane. De asemenea, din celelalte informații prezente în Planul de Dezvoltare Instituțională rezultă că școala are numeroase probleme legate de situația socio-financiară a familiilor. Cadrele didactice sunt foarte tinere, cele mai multe suplinitoare, cu vechime mică la catedră, deci cu experiență didactică destul de mică¹⁷. Această situație face ca rezultatele școlare să fie destul de slabe. Având în vedere că populația de etnie romă este în creștere, iar interesul pentru școlarizare la fel, în următorii ani va spori numărul elevilor care vor studia limba romani și, într-un viitor apropiat, este posibil să apară clase, inclusiv la liceu, cu predare în această limbă.

Se poate observa că majoritatea școlilor în care se predă limba maternă sunt în mediul rural, or, în condițiile în care populația este în scădere, comunitățile minoritare suferă mai mult deoarece se adaugă și procesul asimilării. Proveniența elevilor din mediul rural și/sau din medii defavorizate duce la apariția unor probleme specifice care, deși nu se recunoaște întotdeauna, afectează procesul de învățământ. Distanța față de Timișoara sau Lugoj, unde există inclusiv nivelul liceal, comoditatea sau oferta mai variată a claselor cu predare în română fac ca elevii să nu mai opteze pentru clasele cu predare în limba maternă.

Dacă ne uităm la lista localităților unde școala oferă și ore de limbă și cultură maternă diverselor grupuri etnice, vedem că sunt aproape aceleași nume. În aceeași localitate se predă în română, maghiară, romani, chiar slovacă, faptul fiind relevant pentru o caracteristică a zonei: Identitatea Multiplă. Există o moștenire plurală în care orizonturile fuzionează în mod firesc¹⁸, fiind astfel premisa formării unei societăți bazate pe valori civice. Cetățenii își asumă valorile etnice și religioase ale mai multor grupuri, fie datorită familiei, fie datorită mentalității locale. La nivelul școlilor fenomenul se remarcă printr-o participare asumată la activitățile educativ-culturale ale tuturor grupurilor etnice. Formațiile artistice, indiferent de denumire, au un repertoriu format din cântecele și dansurile tuturor etniilor, chiar dacă nu toți elevii sunt multilingvi și nu există o legătură personală cu toate comunitățile etnice. Totodată, faptul că se păstrează în continuare în cadrul instituțional orele de limbă și cultură maternă este dovada continuării tradiției multiculturale.

Studiul în limba maternă, respectiv al limbii și culturii materne va exista și pe viitor în comunitățile multietnice. Unele comunități precum romii și ucrainenii își vor extinde rețeaua școlară, în cazul altora se va restrânge, dar tradiția multiculturalității va continua. Comunitățile cu o structură etnică și religioasă atât de complexă vor prelua elemente culturale ale tuturor grupurilor și le vor perpetua, chiar dacă într-o altă formă.

---

¹⁷ Plan de Dezvoltare Instituțională al Școlii Gimnaziale nr 12 Lugoj pe site-ul <http://www.is.jm.edu.ro/> concurs-directori-si-directori-adjuncti.

¹⁸ Victor Neumann - *Neam, popor sau națiune? Despre identitățile politice europene*; București, Editura RAO, 2015, p. 203, 204.